

Cartes de l'Exili, A. Rovira i Virgili

En llegir obres que apleguen la correspondència d'alguns dels nostres autors o autores del segle passat, hom no pot alliberar-se de la sensació que, ens plagui o no, es tracta d'un bosc antic del qual ja se n'ha fet fusta. Que es tracta d'una realitat que l'indeturable oratge del temps ha superat, deixant-la enrere: com s'ho faran, els nostres successors, per fer-se una idea tan completa de la realitat que ens ha correspost de viure, si el gènere epistolar s'ha convertit en fum del passat?

És obvi que cal saber anar-se adaptant als temps, i que els nostres futurs compatriotes estaran més que avesats a treballar amb sistemes d'informació immediata que substituiran amb fugaç velocitat les xarxes 2.0 que usem avui en dia, però els seran suficients les seves elevadíssimes dots informàtiques? Com se les enginyaran per a extreure l'ingent cabal de coneixements que ens ofereixen a nosaltres les lletres intercanviades els segles passats, basant-se en les forçosament esquemàtiques anotacions que escrivim avui en dia al Facebook? O les encara més succintes, quasi telegràfiques, del Twitter?

Per fortuna les *Cartes de l'exili*, d'Antoni Rovira i Virgili (Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002) foren escrites abans de l'era digital i ens permeten endinsar-nos d'una manera més directa i immediata en la vida, l'obra i el pensament d'un dels més grans periodistes i historiadors del seu temps. I el que és més important –per a un país petit i constantment amenaçat com és i sempre ha estat el nostre– d'una persona amb uns ideals nacionals insubornables i indesmaiables, als quals se sabé mantenir fidel fins el seu darrer alè, mentre tants i tants d'altres claudicaven.

Encerta de ple Maria Capdevila, responsable de l'edició d'aquesta obra fonamental, en transcriure (pàg. 26) unes paraules de Joaquim Molas que es planyien que l'obra ingent de l'analista i historiador «*ha ofegat la de l'escriptor pur. Val la pena de recuperar-la i de restituir Rovira entre els qui, en plena aventura del nou-cents, van contribuir a crear una prosa pel simple goig de crear-la*». No podem estar més d'acord amb aquesta afirmació, car –tal i com ja vam assenyalar en la nostra anàlisi d'[Els darrers dies de la Catalunya Republicana](#)– entenem que les capacitats literàries del fundador de la *Revista de Catalunya* són de primera categoria.

Per contra, no coincidim gaire, per no dir gens, amb la compiladora quan, a la pàgina següent, transcriu una manifestació de l'any 1927 del mateix Antoni Rovira i Virgili –«*En poesia, tot el que no és de primera qualitat és condemnable. I jo no he sabut mai esclavitzar el pensament a la rima. En realitat, aquest esclavatge em revolta. Comprenc el vers lliure, el vers blanc. Però la rima, en certa manera, em sembla una envolidora del pensament: el sotmet, el domina*»– i conclou, massa taxativament i sense poc fonament segons el nostre parer, que això suposava “[*el seu*] *rebuig, en suma, a la idea d'escriure versos.*”

Considerem que d'aquesta declaració seua el que se'n pot o podria concloure, a tot estirar, és l'autor de *Resum d'història del catalanisme* no era partidari –car parlar de “rebuig” ens sembla un xic arriscat– d'una *determinada manera* o idea d'escriure versos, però no pas de servir-se d'aquest gènere literari per a mitjà per a mirar de transmetre la seva sensibilitat i les seves sensacions. Sobretot, d'aquelles que provenen dels tan enyorats i irrecobrables –encara més a l'exili– dies de la seva infància tarragonina: «*L'evocació poètica dels meus anys infantils i juvenils em produeix un plaer intens, travessat sovint de dolor. Més encara que descriure els episodis i les visions d'aquell temps, els revisc.*» (pàg. 421).

Tot i que segurament l'obra poètica de Rovira i Virgili sigui, amb diferència, la més discreta literàriament parlant, ens permeten en aquest punt, i amb tota modèstia, dur-li la contrària a Maria Capdevila, i apuntar la hipòtesi que el magistral historiador no canvià el seu parer sobre la poesia, ans al contrari, el mantingué amb la sòlida fermesa que el caracteritzà: defugí l'*esclavatge* de la rima i acollí amb els braços esbatanats “*el vers lliure, el vers blanc*”.

Tesi fonamentada, en primer lloc, en el fet que la majoria dels poemes que ell mateix més apreciava –*Paisatge de Tarragona, Cant de les eres...*– les composà alliberades de la rima. I, en segon, perquè en una lletra escrita a Ventura i Gassol l'1 de gener del 1949, no pot quedar més patent que conservà les idees de l'any 1927, pel el que es refereix a la creació poètica. Tot i que és un xic massa extensa, la transcrivim completa pel seu innegable interès:

«Us haureu adonat de la meua manera de fer versos. M'atinc sobretot al ritme, que trobo estèticament molt superior a la rima, més que més en català, una de les parles on els mots i les frases es presten a un ritme continu i ondulant. La distribució dels accents, feta com cal, dóna al vers català una cadència que val força més que les

combinacions dels mots finals, recurs de segon ordre i en el fons pueril. D'altra banda he volgut mantenir en el vers la mateixa construcció de la meua prosa: pocs adjectius, més poques metàfores, exposició concisa, imatges espontànies i no rebuscades, complaença a fer dringar els mots i els grups de mots amb tota la sonoritat de què són susceptibles. He posat emoció en tots els poemes, però he evitat alhora els gemecs i els alegrois. I, encara, m'he apartat del sublim.

Sé prou que la meua manera no s'avé amb els corrents avui predominants. No vull seguir aquests corrents, i considero que cal contrarestar-los. Massa intuïció, massa instint, massa subconscient i massa inconscient. I massa balbuçig, per a no dir tartamudeig, en l'expressió. Admiro Valéry —bé que no incondicionalment—, àdhuc en els versos difícils, perquè, fàcils o difícils, tots els seus versos volen dir alguna cosa, quasi sempre profunda o exquisida. Però odio la buidor disfressada de profunditat. ¡Ai, l'hermetisme de les caixes tancades... i buides! La poesia que avui predomina a França sembla que es proposi de fer perdre les ganes de llegir versos, i no ja als burgesos, sinó a tothom.»

Cartes de l'exili, pàg, 640-641

Deixant aquest extrem de banda, ultra la brillantor i l'exquisesa de la seva escriptura, no podem deixar de destacar el gran interès històric —o històrico-cultural, tractant-se com es tractava d'un literat sublimment dotat per a les lletres— que ofereix aquest tan complet i acurat recull epistolar. Sens dubte suposa un extraordinari, impagable privilegi poder-lo acompanyar en el navegar incert de la seva aventura quotidiana d'aquells dies difícils i impredecibles. Alguns dels quals fa la impressió d'haver-los viscut a través de les seves lletres: de l'any 1945, per exemple, se n'han conservat un total de 143, que ocupen 131 pàgines de l'obra.

En aquelles jornades fosques que —com hem vist en les obres dedicades al president Irla [comentades no fa pas gaire](#)— resultaren tan decisives per la supervivència de la nostra terra, de les nostres tradicions, la nostra història i de la nostra cultura. En definitiva de la nostra manera d'ésser —irrenunciable però, sobretot, insubstituïble. D'una terra, d'una cultura i d'una manera d'ésser que, malauradament, a dia d'avui, passats més de setanta-cinc anys de d'aquell tan bàrbar i decisiu exili, segueix depenent en exclusiva de nosaltres; segueix depenent d'aquella mateixa fidelitat indesarrelable, d'aquella invencible voluntat de pervivència —de mantenir encesa la flama del que fórem, del que som i del que volem ésser— que amb tant orgull i escaiença enarboraren els catalans i catalanes exiliats.

Una voluntat de supervivència —de *salvar-nos els mots (i la terra)*— que Rovira i Virgili fa explícita, sovint amb una intenció proselitista més que evident, al llarg de les 400 i escaig de lletres que adreçà durant deu anys als més diversos interlocutors. Una supervivència en permanent perill, la salvació de la qual l'escriptor entengué que depenia, en gran mesura, de la possibilitat de limitar, o si més no de mantenir sota control, la il·limitada i insaciable capacitat fogacitadora i assimiladora dels successius governs del *Reino de España*.

En aquest aspecte, la seva visió i els seus principis eren diàfans: «*Sóc partidari del contacte i la col·laboració —salves les naturals garanties— amb els afins d'Espanya i de França tot; no de l'esborrament o la subordinació del factor català*», (pàg. 118); «*L'excel·lent senyor José Domingues dos Santos (...) m'escrui que les tasques de la Junta londinenca per a l'associació dels pobles ibèrics segueixen regularment "ú pesar dos freqüentes escaramuças entre os representantes castellana, català e basco."*», (pàg. 281); «*Es de desitjar que la massa de l'èxode reingressi a la terra natal. (...) A Catalunya hi ha pocs catalans i anem en perill de convertir-nos en una minoria a dins de casa nostra. Ara, que els homes que fan a l'estranger una feina útil per a la nostra causa i encara més els qui tenen un nom han de procurar de donar exemple de resistència autèntica, ni que sigui moral. Tot plegat és una qüestió de sensibilitat patriòtica i personal.*», (pàg. 510).

Essent com és important aquest fermesa nacional, ho és encara més l'exemple d'honestedat personal que posà de manifest en tot aquest conjunt de lletres. Una honestedat personal —inextricablement unida amb la coherència política— que fa patent que els interessos generals, els de la societat on hom viu, els del país, s'han d'imposar *sempre* per damunt dels individuals i, encara amb major raó, de les glòries o honors particulars que cadascú tingui la vana intenció d'assolir. Compartint aquell adagi d'Humbert Torres que establia que el polític ha de servir Catalunya i no pas servir-se de Catalunya.

Un principi bàsic, d'elemental sentit comú, que tant de bo fossin capaç d'aplicar com a pauta de conducta la immensa majoria de representants polítics del nostre temps; tant els líders messiànics que abandonen el vaixell abans d'hora, quan tot just començava a navegar, com aquells que es neguen obstinadament a deixar el timó del navili (teòricament) sobiranista després d'haver-lo estavellat imprudentment contra els esculls del regionalisme espanyol.

Per enllestir –i aprofitant alhora per a cloure aquesta digressió de caire polític (potser innecessària)– tan sols podem posar èmfasi en una darrera consideració: si en podria ésser, de diferent, el nostre país si la majoria dels catalans i catalanes haguessin tingut unes idees tan clares i sòlides com les de Rovira i Virgili! Tant de bo tots els retornats de l'exili, així com els restaren a la nostra terra sotmesos al ferotge jou franquista, haguessin tingut presents, en ocasió de la –mal anomenada– *transición democrática española*, els quatre fonaments irrenunciables de la nostra nació, que tan diàfanament exposà al seu article *Federals, tanmateix!* Un article publicat el febrer de 1945 a *La Humanitat*, (Apèndix I, document 7, pàg. 731 i ss.)

diumenge, 8 de maig del mmxi

© Xavier Serrahima 2011

www.racodelaparaula.com

Informació sobre els drets

© Xavier Serrahima 2011